

Bölüm 8

EKOLOJİK BİR MODEL PERSPEKTİFİNDEN ÇOCUK MERKEZLİ BAKIM

Tuba GIYNAŞ¹
Figen YARDIMCI²

GİRİŞ

Çocuk merkezli bakım (ÇMB), çocukları/gençleri ön plana tutarak onların ilgi alanlarını ve düşüncelerini sağlık bakımı uygulamalarının merkezine yerleştirir (Carter & Ford, 2013). ÇMB, çocukları/gençleri kendi hayatlarının başrolleri olarak kabul eder ve kendi sağlık hizmetlerine katılma/dahil olma haklarını destekler (Bray vd., 2014) ÇMB'nin temelini oluşturan ilkeler arasında: çocuğu sadece sağlığı veya hastalıklarından daha fazlası olarak gören bütüncül bir çocuk anlayışı; çocuğun ve ailenin genel deneyimine duyulan ilgi; çocukların/gençlerin ve ebeveynlerinin bakım ortakları olarak kabul edilmesi; hizmetlerin çocuk ve ailenin ihtiyaçları etrafında koordine edilmesi için savunuculuk; yetişkin hizmetlerine uygun geçişin sağlanması bulunmaktadır. ÇMB, bakımın planlanması ve sağlanmasında çocuğun/gencin çıkarlarını başlangıç noktası olarak gördüğü için sağlık profesyonellerine çocukları/gençleri ve aileleri bakıma nasıl dahil edecekleri konusunda daha radikal bir düşünce tarzı sunar. Uygulamada Aile Merkezli Bakım (AMB)' in yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin yaygın olarak bildirilen zorluklara rağmen, AMB hala çocukların bakımı için en uygun model olarak önerilmektedir (Coyne, 2015). Bu nedenle ortaya çıkan temel sorular; ÇMB'nin köklü AMB modelinden nasıl farklı olduğu, AMB ile ilgili tam olarak nereye konumlandırıldığı ve ÇMB' nin nasıl tamamlayıcı nitelikte olduğudur? ÇMB' nin AMB'ye bir alternatif olabileceğini bildirilmektedir (Coyne vd., 2016; Shields, 2015). Çocuğun görüşleriyle ilgili olarak, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 12. maddesinde, *'Her çocuk, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerini serbestçe ifade etme, görüşlerinin dikkate*

¹ Uzm. Hemşire, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Beyşehir Devlet Hastanesi, tubagiynas@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0002-4738-0421

² Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD, ORCID iD: 0000-0002-1550-985X

sayede hem kendi bakış açısını hem de diğer bireylerin bakış açısının anladığı bir süreçtir. Odak noktası, kolektif çabaların sosyokültürel bir bilgi inşa ettiği kişiler arası bir etkileşimdir (Rogoff, 1990). Çocuğun katılımına rehberlik etmek, onaylama, işaret etme, gösterme, etiketleme, sorgulama ve çocuğun girişimlerini genişletme, çocuğun yakın bir yeterlilik içinde hareket etmesine yardımcı olma, modelleme, hazırlama ve amacı odakta tutma gibi eylemleri içerir (Sommer vd., 2009). Çocukların katılımı, zaman içinde gelişen ve çocukluk boyunca paylaşılan sorumluluğu veya sorumluluk müzakeresini içeren bir süreç olarak görülmelidir. Güven, saygı, özerklik ve kendi kaderini tayin kavramlarının ÇMB yaklaşımının temelini oluşturan kavramlar olduğu açıktır. Bu kavramlar çocuk-sağlık profesyoneli arasındaki ilişkileri, bilgi ve iletişim etkileşimlerinin düzenlenmesi ile yakından bağlantılıdır. Çocuk haklarına saygı duymak için ÇMB yaklaşımı ve çocuk haklarının sağlık hizmetlerine dahil edilmesi konusunda net bir anlayış ve kararlılık gerekir.

SONUÇ

ÇMB, bir yaklaşım, bir model veya bir düşünme biçimi olarak çeşitli şekillerde tanımlanmıştır ve tam olarak ne olması gerektiği konusunda tartışmalar hala devam etmektedir. Çocuklar sağlık konusunda temel ortaklardır ve sağlıklarını etkileyen kararlara onları dahil etmek, ihtiyaçlarının karşılandığından ve tercihlerinin dikkate alındığından emin olmak önemlidir. Ayrıca çocuk katılımı bakımın başarısını artırmaktadır. Çocuk merkezli bir yaklaşımın benimsenmesi, çocukların haklarının tanınmasını, bu haklara odaklanılmasını ve çocukların seslerine, deneyimlerine ve katılımına değer verilmesini gerektirir. Çocukların sesini duyma taahhüdü olmasına rağmen, sağlık hizmetlerine dahil olma ve seçimleri kolaylaştırma konusunda bugüne kadar daha az ilerleme kaydedilmiştir. Çocukların ve gençlerin deneyimlerine doğrudan erişmek için çocuk merkezli yöntemler kullanılarak, çocukların ihtiyaçlarına ilişkin daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Elde edilen sonuçlar, pediatri hemşireliği ve sağlık hizmetlerinde eğitim, araştırma ve klinik uygulamadaki potansiyel boşlukların belirlenmesine ve ele alınmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Bakke, A. (2016). Empowering Our Youth: Initiating Sexual Health Education on the Inpatient Unit for the Chronically Ill Pediatric Patient. *Urologic Nursing*, 36(6), 267-288. <https://doi.org/10.7257/1053-816X.2016.36.6.267>
- Bowen, M. (1978). *Family Therapy in Clinical Practice*. New York and London: Jason Aronson.

- Bray, L., Ford, K., Edwards, M., Dickinson, A., & Carter, B. (2014). *Child-Centred Nursing: Promoting Critical Thinking*. 1-192.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. *Developmental Psychology*, 22(6), 723-742. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.22.6.723>
- Bronfenbrenner, U. (1999). Environments in developmental perspective: Theoretical and operational models. İçinde S. L. Friedman & T. D. Wachs (Ed.), *Measuring environment across the life span: Emerging methods and concepts*. (ss. 3-28). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10317-001>
- Carter, B. (2008). Commentary on Shields L, Pratt J & Hunter J (2006) Family centred care: A review of qualitative studies. *Journal of Clinical Nursing* 5, 1317-23. *Journal of Clinical Nursing*, 17(15), 2091-2093. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2007.02106.x>
- Carter, B., Bray, L., Dickinson, A., & Edwards, M. (2014). *Child-Centred Nursing: Promoting Critical Thinking*. Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781473920088>
- Carter, B., & Ford, K. (2013). Researching children's health experiences: The place for participatory, child-centered, arts-based approaches. *Research in Nursing & Health*, 36(1), 95-107. <https://doi.org/10.1002/nur.21517>
- Clarke, A., & Nicholson, M. (Sue). (2007). The Child Friendly Healthcare Initiative – an update: Andrew Clarke and Sue Nicholson report on the continued need for universal standards for child health care and announce the launch of online resources to support implementation of child friendly standards. *Paediatric Care*, 19(8), 36-37. <https://doi.org/10.7748/paed2007.10.19.8.36.c4465>
- Conk, Başbakkal, Bal Yılmaz, & Bolışık. (2022). *Pediatric Hemşireliği* (3. bs). Akademisyen Yayınevi.
- Coyne, I. (2008). Children's participation in consultations and decision-making at health service level: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 45(11), 1682-1689. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2008.05.002>
- Coyne, I. (2015). Families and health-care professionals' perspectives and expectations of family-centred care: Hidden expectations and unclear roles. *Health Expectations*, 18(5), 796-808. <https://doi.org/10.1111/hex.12104>
- Coyne, I., Amory, A., Kiernan, G., & Gibson, F. (2014). Children's participation in shared decision-making: Children, adolescents, parents and healthcare professionals' perspectives and experiences. *European Journal of Oncology Nursing*, 18(3), 273-280. <https://doi.org/10.1016/j.ejon.2014.01.006>
- Coyne, I., & Gallagher, P. (2011). Participation in communication and decision-making: Children and young people's experiences in a hospital setting. *Journal of Clinical Nursing*, 20(15-16), 2334-2343. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03582.x>
- Coyne, I., Hallström, I., & Söderbäck, M. (2016). Reframing the focus from a family-centred to a child-centred care approach for children's healthcare. *Journal of Child Health Care*, 20(4), 494-502. <https://doi.org/10.1177/1367493516642744>
- Coyne, I., & Harder, M. (2011). Children's participation in decision-making: Balancing protection with shared decision-making using a situational perspective. *Journal of Child Health Care*, 15(4), 312-319. <https://doi.org/10.1177/1367493511406570>
- EACH. (2015). Each charter—EACH, the European Association for Children in Hospital. *Each for sick children*. <https://each-for-sick-children.org/each-charter/>

- Ford, K., Dickinson, A., Water, T., Campbell, S., Bray, L., & Carter, B. (2018). Child Centred Care: Challenging Assumptions and Repositioning Children and Young People. *Journal of Pediatric Nursing*, 43, e39-e43. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2018.08.012>
- Foster, M., Whitehead, L., & Maybee, P. (2010). Parents' and health professionals' perceptions of family centred care for children in hospital, in developed and developing countries: A review of the literature. *International Journal of Nursing Studies*, 47(9), 1184-1193. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.05.005>
- Gabe, J., Olumide, G., & Bury, M. (2004). 'It takes three to tango': *Social Science & Medicine*, 59(5), 1071-1079. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2003.09.035>
- Garling, P. R. (2009). *Final report of the Special Commission of Inquiry into Acute Care Services in NSW public hospitals* (Australia, New South Wales) [Report]. Department of Police and Justice (NSW). <https://apo.org.au/node/4575>
- Gasper, E. A. (2003). Will they listen? *Paediatric Nursing*, 15(2), 3.
- Hallström, I., & Elander, G. (2005). Decision Making in Paediatric Care: An overview with reference to nursing care. *Nursing Ethics*, 12(3), 223-238. <https://doi.org/10.1191/0969733005ne785oa>
- Hallström, I., Ingrid, & Elander, G. (2002a). An Observational Study of the Level at Which Parents Participate in Decisions During Their Child's Hospitalization. *Nursing Ethics*, 9(2), 203-214. <https://doi.org/10.1191/0969733002ne499oa>
- Kennedy. (2001). *Learning from Bristol: The Report of the Public Inquiry into Children's Heart Surgery at the Bristol Royal Infirmary 1984--1995*. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/273320/5363.pdf
- Liebel, M. (2017). Children Without Childhood? Against the Postcolonial Capture of Childhoods in the Global South. İçinde A. Invernizzi, M. Liebel, B. Milne, & R. Budde (Ed.), *'Children Out of Place' and Human Rights: In Memory of Judith Ennew* (ss. 79-97). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-33251-2_6
- Mårtenson, E. K., & Fägerskiöld, A. M. (2008). A review of children's decision-making competence in health care. *Journal of Clinical Nursing*, 17(23), 3131-3141. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2006.01920.x>
- Mikkelsen, & Frederiksen, K. (2011). Family-centred care of children in hospital—A concept analysis: Family-centred care of children in hospital. *Journal of Advanced Nursing*, 67(5), 1152-1162. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2010.05574.x>
- Onugha, N., & Finlay, F. (2012). The voice of the adolescent. *Archives of Disease in Childhood*, 97(Suppl 1), A74.2-A75. <https://doi.org/10.1136/archdischild-2012-301885.181>
- Qvortrup, J., Bardy, M., Sgritta, G., & Wintersberger, H. (toim). (1994). *Childhood matters: Social theory, practice and politics* [C2 Toimitettu kirja, kokoomateos, konferenssijulkaisu tai lehden erikoisnumero (Book (editor))]. Avebury. <https://www.julkari.fi/handle/10024/103667>
- Rogoff, B. (1990). *Apprenticeship in thinking: Cognitive development in social context* (ss. xiv, 242). Oxford University Press.
- Runeson, I., Hallström, I., Elander, G., & Hermerén, G. (2002). Children's Participation in the Decision-Making Process During Hospitalization: An observational study. *Nursing Ethics*, 9(6), 583-598. <https://doi.org/10.1191/0969733002ne553oa>
- Schalkers, I., Dedding, C. W. M., & Bunders, J. F. G. (2015). '[I would like] a place to be alone, other than the toilet'—Children's perspectives on paediatric hospital care in the Netherlands. *Health Expectations*, 18(6), 2066-2078. <https://doi.org/10.1111/hex.12174>

- Shields, L. (2010). Questioning family-centred care: Questioning family-centred care. *Journal of Clinical Nursing*, 19(17-18), 2629-2638. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2702.2010.03214.x>
- Shields, L. (2015). Shields L. What is family-centred care? *European Journal of Person Centered Healthcare*. 2015;3(2):139-144. *European Journal of Person Centered Health Care*, 3, 139-144.
- Smith, J., Swallow, V., & Coyne, I. (2015). Involving Parents in Managing Their Child's Long-Term Condition—A Concept Synthesis of Family-Centered Care and Partnership-in-Care. *Journal of Pediatric Nursing*, 30(1), 143-159. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2014.10.014>
- Sommer, D., Samuelsson, I. P., & Hundeide, K. (2009). *Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice*. Springer Science & Business Media.
- Söderbäck, M., Coyne, I., & Harder, M. (2011). The importance of including both a child perspective and the child's perspective within health care settings to provide truly child-centred care. *Journal of Child Health Care*, 15(2), 99-106. <https://doi.org/10.1177/1367493510397624>
- Tates, K., Elbers, E., Meeuwesen, L., & Bensing, J. (2002). Doctor–parent–child relationships: A 'pas de trois'. *Patient Education and Counseling*, 48(1), 5-14. [https://doi.org/10.1016/S0738-3991\(02\)00093-9](https://doi.org/10.1016/S0738-3991(02)00093-9)
- UNCRC. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC). <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/crc.pdf>
- Wassmer, E., Minnaar, G., Aal, N. A., Atkinson, M., Gupta, E., Yuen, S., & Rylance, G. (2007). How do paediatricians communicate with children and parents? *Acta Paediatrica*, 93(11), 1501-1506. <https://doi.org/10.1111/j.1651-2227.2004.tb02637.x>
- www.nobab.se. (t.y.). *NOBAB arbetar för barns och ungas rättigheter och behov inom hälso- och sjukvård*. NOBAB. Geliş tarihi 13 Eylül 2023, gönderen <https://www.nobab.se>